

Proletariaatin vallasta yhteistyöhön porvarillisten demokraattien kanssa SDP:n eduskuntaryhmä demokratian määrittelijänä 1917–1920

Laura Engelstein toteaa kirjassaan *Russia in Flames* (2018), että Venäjän vallankumouksessa oli kysymys poliittisesta kamppailusta, jonka ytimessä oli yhteiskunnassa monilla tasoilla läpi lyönyt demokratian ihanne. ”Demokratia” ymmärrettiin kuitenkin eri tavoin. Sosialisteille oli tavallista samaistaa demokratia ja työväki ja esittää porvarit demokratian vastustajina. Bolševikeilla oli yksinkertaiset, kompromissihaluttomat, jyrkkään luokkataisteluun ja väistämättömään sisällissotaan pohjaavat vastaukset sille, mitä vallankumous merkitsi. Demokraattisella prosessilla tai parlamentarismilla ei ollut tässä roolia. Valta kuului bolševikkien mukaan ”vallankumouksellisille demokraateille, joita johti vallankumouksellinen proletariaatti”, eikä yhteistyö ”porvariston” kanssa tullut missään tapauksessa kysymykseen.¹ Venäjällä vallinneita kilpailevia demokratiakäsityksiä oli Suomessa kieli- ja kulttuurierojen vuoksi vaikeaa hahmottaa, mutta niin vallankumouksellisten sosialistien kuin heidän vastustajiensakin oli helppoa nähdä niissä yhtäläisyyksiä Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen tiukkaa luokkataistelua edustavan linjan kanssa. Näytti siltä, että Suomessakin oli tullut aika ottaa valtiovalta työväenluokan haltuun.

Kuten Sami Suodenjoki ja Risto Turunen ovat osuvasti todenneet, suomalaistenkin käsitykset ja käsitteet jakautuivat vuonna 1917, eli yhteiset merkitykset katosivat poliittisesta keskustelus-

ta.² Etenkin poliittisen järjestelmän ytimessä olleet kansanvallan, demokratian ja parlamentarismien käsitteet olivat kiistanalaisia: niille annettiin poliittisessa puheessa merkityksiä, jotka palvelivat vastakkaisia poliittisia päämääriä. Puolueiden ideologia – esimerkiksi ajan myötä muuttuva ja mahdollisesti myös kilpailuvia käsityksiä sisällään pitänyt ymmärrys parlamentarismista ja demokratiasta – ei ole suoraan luettavissa mistään teoreetikojen kirjoituksista. Demokratiaymmärrystä ei voi myöskään lukea suoraan puolueohjelmista, sillä keskeisten käsitteiden merkityksiä määriteltiin vastaan tulleissa poliittisissa tilanteissa koko ajan uudelleen. Näin tapahtui erityisesti puoluelehdissä ja eduskunnassa, joissa ideologiat selvimmin kohtasivat ja erityisesti Suomen tapauksessa myös törmäsivät toisiinsa. Ideologista yhteentörmäystä vahvisti se paradoksaalinen tilanne, että maailman demokraattisimpana pidetyn äänioikeuden ja tsaarinvallan yhdistelmä oli konservatiivisesta näkökulmasta tuottanut kouluttamattomien luokkavaltaa hamuavan parlamentin ja sosialistisesta näkökulmasta epäonnistunut odotettujen yhteiskunnallisten uudistusten toteuttamisessa. Parlamentaarisesta hallituksen ja siis puolueiden välisten koalitioiden ja kompromissien puuttuessa kukin puolue saattoi julistaa eduskunnassa jyrkkiä mielipiteitään ja painattaa ne kannattajien luettavaksi puoluelehdissään.

Sadan vuoden etäisyydellä on jo syytä jättää sivuun kysymykset syyllisyydestä sisällissotaan ja kohdistaa huomio toisaalta sen ymmärtämiseen, miten ja miksi koko suomalainen poliittinen keskustelu ja siihen pohjaava, muotoutumassa ollut parlamentaarinen demokratia epäonnistui, kun konfliktiin ajaututtiin,³ ja toisaalta myös siihen, kuinka tuosta ahdingosta onnistuttiin nousemaan. Suomea koskevan tutkimuksen tulisi pyrkiä syventämään ymmärrystä sekä kansallisesta menneisyydestä että demokratisoitumisen ja parlamentarisoitumisen prosesseista yleisemminkin. Suomen kokemuksesta voisi tällöin olla enemmän hyötyä myös kansainvälisessä tutkimuskeskustelussa. Suomen traaginen ja traumaattinenkin demokratisoitumisen historia ei ole saanut siinä ansaitsemaansa huomiota, ja siksi sitä kannattaa suhteuttaa muiden, poliittisten kulttuurien historian näkökulmasta vertai-

lukelpoisten maiden kehitykseen. Esimerkiksi Ruotsin ja Saksan poliittisen historian ymmärtämistä voisi syventää vertaamalla niitä Suomeen ja ottamalla huomioon ylirajaiset yhteydet, joissa myös Suomella on ollut roolinsa – ainakin innostavana tai varoitavana esimerkkinä. Selvää on sekin, ettei Suomen kehitystä voida ymmärtää irrallaan muiden maiden – erityisesti Venäjän, Saksan ja Ruotsin – kehityksestä.

Suomen kokemus vallankumousajan ideologisten diskurssien risteyspaikkana on kuitenkin lopulta, jälkiviisaasti tarkasteltuna, toivoa herättävä. Keskinäisen syyttelyn, kansanvallan käsitteen monopolisoinnin, viholliskuvien rakentamisen, parlamentarismin murenemisen, sisällissodan ja koston kierteen jälkeen alettiin asteittain rakentaa tasapainoisempaa poliittista järjestelmää. Suomea on 2010-luvulla luonnehdittu jo maailman vakaimmaksi valtioksi, jossa sanotaan asuvan ”maailman onnellisin” kansa. Olisiko mahdollista, että Suomesta tuli vahva ja vakaa demokratia juuri sisällissotansa vuoksi? Selittääkö myöhempää kompromissihalua – jatkuvista ideologisista vastakkainasetteluista huolimatta – yhteinen halu välttää keskustelun liiallinen kärjistyminen, parlamentaarisen demokratian mureneminen ja kansallisen tragedian toistuminen?

Tämän esseeni aiheena on demokratian käsitteen määrittely Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen ja etenkin sen eduskuntaryhmän piirissä Venäjän vallankumousta seuranneessa käymis-tilassa. Aluksi tarkastelen kirjani *The Springs of Democracy* (2017) tutkimuksellisen näkökulman suhdetta muuhun 1910-luvun loppua koskevaan tutkimukseen, aivan uusimpaan keskittyen. Kirjassa vertailen brittiläisiä, saksalaisia, ruotsalaisia ja suomalaisia parlamentti- ja lehdistökeskusteluja kansanvallasta ja parlamentarismista Venäjän vallankumouksen puhkeamisesta maaliskuussa 1917 heinäkuuhun 1919, jolloin sekä Saksan että Suomen tasavaltaiset hallitusmuodot hyväksyttiin. Kiinnitän kansallisten kontekstien ja vertailun ohella erityistä huomiota kansallisten keskustelujen välisiin ylirajaisiin yhteyksiin ja uudistusprosessien kietoutuneeseen luonteeseen.⁴

Tarkastelen tässä esseessä suomalaista lehdistökeskustelua maaliskuun vallankumouksen alkua seuranneen kuukauden ajalta. Keskityn siihen, millaisia puolueiden tulevaisuudenodotukset kansanvallan suhteen olivat hetkellä, jolloin viimeistään vuoden 1905 suurlakosta alkanut poliittisen keskustelun polarisoituminen ja radikalisoituminen alkoivat saada lisäpontta Petrogradista liikkeelle lähteneestä uudesta vallankumouksesta. Etenen tarkastelemalla vuoden 1917 kuluessa tapahtunutta poliittisen keskustelun polarisoitumista ja radikalisoitumista parlamentaarisen legitimitetin horjumisen ja horjuttamisen näkökulmasta. Käytän tässä lähteenä toisaalta SDP:n puoluearkistoa, toisaalta eduskunnan täysistuntokeskusteluja ja puolueiden pää-äänenkannattajien pääkirjoituksia ja kolumneja. Lopuksi analysoin SDP:n kansanvaltaisten pyrkimysten uudelleenmäärittelyä puolueen uudessa pää-äänenkannattajassa *Suomen Sosialidemokratissa* ja aikalaiskirjallisuudessa syksyllä 1918, vuoden 1919 hallitusmuotokompromissin yhteydessä sekä epilogina Kansainliitto-jäsenyydestä keväällä 1920 käytyä eduskuntakeskustelua, jossa sisällissodan osapuolet löysivät jo yhteisiä nimittäjiä tavoitteessaan integroida Suomi läntisten parlamentaaristen demokraatioiden piiriin.

Analysoimani poliittiset tilanteet osoittavat demokratian saavuttamisen keinojen ja itse käsitteenkin merkityksen uudelleenmäärittelyn SDP:n sisällä vuosina 1917–1919. Puolueen piirissä siirryttiin luokkataisteluhenkisestä proletariaatin vallan korostamisesta revisionistiseen valmiuteen tehdä yhteistyötä myös porvarillisten demokraattien kanssa, ja korostettiin entistä enemmän parlamentaarista prosessia uudistusten saavuttamisen tienä. Toki moninaisuus näissä ymmärryksissä oli läsnä kautta tarkastelujakson. Lopuksi pohdin vielä tällaisen tutkimuksen merkitystä toisaalta Suomen sisällissodan historian ymmärtämisen, toisaalta poliittisen historian metodologian kannalta.

Uusia näkökulmia paljon tutkittuun aiheeseen

Suomalaisessa tutkimuksessa on viimeisten viiden vuosikymmenen ajan korostettu ennen muuta yhteiskunnallista epätas-arvoa, nälän pelkoa, työttömyyttä, järjestysvallan horjumista ja keskinäisen luottamuksen puutetta – siis ensisijaisesti rakenteellisia ja vasta toissijaisesti mentaalisia tekijöitä – sisällissodan taustalla. Näillä kaikilla oli tietenkin merkitystä, mutta ilmeistä on, etteivät poliittisen historian vertailevat, ylijärjetykset, kielelliset tai diskursiiviset metodologiset käänteet ole sisällissodan tutkimusta erityisemmin uudistaneet. Uusimmassa sisällissotaa käsittelevässä kokoomateoksessa todetaan konfliktin olleen kansallinen ja että se ”heijasteli yhteiskunnan sisäisiä repeämiä”.⁵ Kansallinen ja yhteiskuntahistoriallinen näkökulma katsotaan edelleen riittäväksi, joskin lisätään, että luokkakonflikti ”sai lisäpontta Venäjän sosiaalisesta mullistuksesta”.⁶ Sosiologisen selitysmallin mukaan sisällissota kumpusi massojen sosiaalisesta mobilisaatiosta, luokkarakenteista, valtionmuodostuksesta ja Suomen yhteiskunnallisista, poliittisista ja taloudellisista rakenteista.⁷ Kielelliset, vertailevat ja ylijärjetykset näkökulmat toivotetaan periaatteessa tervetulleiksi,⁸ mutta ainakaan näiden yhdistelmiä ei ole juuri nähty.

Vertailut poliittisilta traditioiltaan samankaltaisten maiden poliittisten keskustelujen kesken kuitenkin osoittavat, ettei ratkaisevaa Suomessa ehkä ollut niinkään asioiden ”todellinen” tila eli rakenteet, vaan pikemminkin ne tavat, joilla olosuhteista keskusteltiin, joilla niistä ajateltiin ja joiden pohjalta toimittiin. Voidaan kysyä, oliko Suomi vuonna 1917 todella yhteiskunnallisesti epätas-arvoisempi tai kärsikö se pahemmasta elintarvikepulasta kuin vaikkapa Ruotsi tai sotaa käyneet maat yleensä.⁹ Järjestysvalta ja keskinäinen luottamus toki horjuivat Suomessa pahemmin kuin vertailumaissa. Mutta Suomessa törmäsivät myös vuoden 1917 aikana eri suunnista lainatut ja kilpailevien ylijärjetykset yhteyksien vahvistamat ideologiset puhutavat dramaattisemmin kuin vertailumaissa, pitkälti juuri maan geopolittisen sijainnin vuoksi. Ideologiset vastakkainasettelut eivät syntyneet vuonna

1917 tyhjästä, mutta ne tulivat Suomessa vahvemmin esille heti Venäjän vallankumouksen käynnistyttyä ja sensuurin loputtua. Niskan päälle pääsivät toisaalta luokkataisteluaajatusten vahvistamat viholliskuvat, toisaalta legalistiset reaktiot niihin. Vaikka monessa muussa maassa koettiin 1910-luvun lopulla samansuuntaisia sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia, ei kuitenkaan ajauduttu samanlaiseen vastakkainasetteluun. Juuri tämän vuoksi poliittisten järjestelmien välinen diskursiivinen vertailu on tärkeää. Myös Juha Siltalan mukaan sisällissotaan eivät johtaneet olemassa olevat eturistiriidat vaan niiden ”ylipolitisoituminen valtatyhjiössä”.¹⁰ Samoin Lasse Lehtisen ja Risto Volasen mukaan sosiaalisten epäkohtien ohella vallankumouksen ”sytyttäjiksi tarvittiin muutama aatteessaan kiihkomielinen oppinut”.¹¹ Tämä johdattaa tarkastelemaan niitä diskursiivisia prosesseja, jotka tähän ylipolitisoitumiseen ja vallankumouksen syttymiseen osaltaan johtivat.

Näkökulmani suomalaisen parlamentaarisen demokratian kriisiin sata vuotta sitten on siis vertaileva ja kansalliset rajat ylittävän diskursiivisen vuorovaikutuksen huomioiva. Suhteutan suomalaisen poliittisen prosessin Suomen kannalta tärkeimpien poliittisten kulttuurien – Ruotsin, Saksan ja Britannian – kehitykseen ja otan huomioon myös Venäjää koskevan tutkimuksen. Kieilitaitoni ei ole sallinut Venäjän tutkimusta, eikä Venäjä myöskään poliittisena järjestelmänä vertautuisi helposti luoteisen Euroopan edustuksellisuuden ja perustuslaillisuuden perinteisiin nojaavien poliittisiin kulttuureihin. Suomi on seuraavassa, yleisen historian tutkijalle sopivasti, tapaus muiden joukossa – tapaus, jonka lähdeaineistosta nousee esille yhteistä, linkittyntä ja omaperäistä suhteessa muihin maihin.

Suomen demokratisoitumisen ajoitusta ja sen saamia muotoja ei oikeastaan ole mahdollista täysin ymmärtää pelkästään kansallisissa yhteyksissä. Niitä on tulkittava osana pitkää ruotsalaista valtiomuotoperinnettä, Venäjän vallankumousten dynamiikkaa, saksalaisen valtiosääntökeskustelun näkökulmia ja länsiliittoutuneiden voittoa ensimmäisessä maailmansodassa. Suomi oli risteyspaikka – ”länsi” Venäjän keisarikunnan sisällä, kuten esimerkiksi bolševikki Alexandra Kollontai totesi puhuessaan Hel-

singissä huhtikuun alussa vuonna 1917¹² – jossa erilaiset rajat ylittäneet keskustelut törmäsivät ja vaikuttivat osaltaan siihen, mitä ja miten Suomessa poliittisesti koettiin.

Suomen tapaus demokratisoituvassa Euroopassa

Ensimmäinen maailmansota oli vuoteen 1917 mennessä rakentunut kummankin osapuolen propagandassa keskus- ja ympärysvaltujen väliseksi konfliktiksi oikeanlaisen demokratian luonteesta. Yhdysvaltain liittyminen sotaan huhtikuussa 1917 vahvisti demokratiapuheen roolia entisestään. Poliittisilta järjestelmiltään Saksa ja Itävalta eivät olleet liberaaleja parlamentaarisia demokraatioita, kun taas Britannialla, Ranskalla ja Yhdysvalloilla oli kullakin oma liberaali poliittinen traditionsa. Saksaan kulttuurisesti kallellaan olleissa Ruotsissa ja Suomessa puolestaan kiisteltiin siitä, haluttiinko toteuttaa historiankirjoituksen konstruoima muinaista kansallista, saksalaista tai marxilaista kansanvaltaa – vai kenties läntistä demokratiaa ja parlamentarismia.

Niin sotaa käyneissä kuin sodan ulkopuolellekin jääneissä maissa totaalisen sodan kansalaisilta vaatimat uhraukset ja heille aiheutuneet ongelmat, esimerkiksi elintarvikepula, eivät tuntuneet olevan missään suhteessa kansalaisten rajallisiin poliittisiin oikeuksiin ja valtioon kohdistuneisiin odotuksiin. Tämä johti eri puolilla legitimitettkriiseihin tai ainakin pelkoihin valtiiovallan oikeutuksen horjumisesta. Kansan, demokratian ja parlamentarismien käsitteistä oli puolestaan tullut jo kauan ennen sotaa poliittisten kiistojen ja uudelleenmäärittelyjen kohteita ja poliittisen vallantavoittelun välineitä. 1910-luvun lopulla miltei jokainen poliittinen ryhmittymä väitti tietävänsä kansan tahdon ja edustavansa aidointa kansanvaltaa. Näiden käsitteiden kilpailevat merkitykset mobilisoitiin nyt osaksi sotakokemusten syventämiä sisäpoliittisia kamppailuja.

Perustuslaillisten uudistusten tarpeesta käydyt keskustelut ylittivät kansalliset rajat: poliittiset eliitit olivat vuorovaikutuksessa toistensa kanssa poliittisten ideologioiden, tieteellisten teorioi-

den, akateemisten verkostojen, mediadebattien ja ystävyysseurien kautta. Eri maissa vaikutti kilpailevia ylijärjestyksiä verkostoja, jotka innoittivat poliittisten järjestelmien välisiä tarkoituksellisia vertailuja, mutta edesauttoivat myös poliittisen keskustelun siirtymää maiden välillä. Ilmeisimpiä olivat internationalististen sosialistien verkostot, mutta ainakin yhtä vaikutusvaltaisia ja huomionarvoisia olivat aiemmassa tutkimuksessa vähemmälle huomiolle jääneet konservatiivisten oppineiden verkostot, joita voisi myös ”konservatiiviseksi internationaaliksi” nimittää. Professorit eri maista viittasivat toisiinsa akateemisissa julkaisuissa ja esiintyessään parlamenteissa, usein johtavina poliitikoina ja valtiosääntökysymysten asiantuntijoina. Ruotsissa ja Suomessa puolueiden johtavat poliitikot olivat tyypillisesti professoreita, joiden yhteydet saksalaiseen tieteelliseen ja poliittiseen keskusteluun olivat tiiviit. Liberaalien lehtimiesten internationalismi koki sekin sodan jälkitunnelmissa lyhyen kukoistuksen.¹³

Suomi, joka oli Venäjän keisarikunnan osana jäänyt eristyksiin läntisistä valtiomuotokeskusteluista, ajautui keväästä 1917 alkaen osaksi ylijärjestyksiä poliittisia prosesseja. Venäjän vallankumouksen käynnistyminen nosti pintaan vuoden 1906 eduskuntauudistuksen jälkeen toteutumatta jääneet reformit. Näistä etenkin kunnallisen äänioikeuden laajentamisen lykkäytyminen oli herättänyt sosiaalidemokraattien keskuudessa ärtymystä.

Oikeisto yleensä ja useimpien alojen professorit erityisesti katsoivat ruotsalaisen valtiosääntöperinteen ja preussilaisen järjestyksen tarjoavan parhaan mallin Suomen tulevalle poliittiselle järjestelmälle. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue ei – toisin kuin vasemmisto Britanniassa, Saksassa ja Ruotsissa osittain jo ennen Venäjän vallankumousta mutta viimeistään sen jälkeen keväällä 1917 – jakautunut organisatorisesti maltillisiin, parlamentaarista yhteistyötä kannattaviin revisionisteihin ja vallankumouksellisen linjan ja suoran toiminnan kannattajiin. Tämän vuoksi, ja jo lähtökohtaisesti radikaalimpana, se ajautui helpommin, työväenliikkeen yhtenäisyyttä korostaessaan, julkisissa puheissaan asteittain lähelle Venäjän vallankumouksen radikaaleinta linjaa. Puolueen sisällä käytiin toki kriittistä keskustelua kompromissihalutonta

luokkataistelua korostavasta linjasta, mutta poliittisen prosessin kannalta ratkaisevaa oli eduskuntaryhmän tapa ilmaista ideologiaansa puolueen pää-äänenkannattajassa ja eduskunnan täysistunnoissa.¹⁴ Moniäänisyys ei siis poliittisen prosessin kannalta tärkeimmillä foorumeilla toteutunut.

Kuten aiemmassa tutkimuksessa on korostettu, Suomen ja Venäjän sosialidemokraateilla oli erilliset historiansa,¹⁵ mutta vuoden 1917 tilanteessa nämä kietoutuivat toisiinsa tiiviimmin kuin aikaisemmin. Anthony Upton, joka ei poliittista puhetta kielellisen käänteen tarkoittamassa merkityksessä analysoinut, luonnehti SDP:tä yleistävästi ”menševikkiseksi” puolueeksi, joka tähtäsi demokraattiseen ja parlamentaariseen tasavaltaan ja sekatalouteen.¹⁶ Puolueessa oli vuoden 1917 aikana sekä suoran toiminnan että parlamentaarisen toiminnan kannattajia.¹⁷ Vallankumouksellinen tilanne linkitti kuitenkin bolševikkien ja SDP:n puhettavat ja tavat tehdä politiikkaa toisiinsa, ainakin eduskunnan kiivaissa väittelyissä, *Työmiehen* ideologisissa pääkirjoituksissa, mielenosoituksissa ja varmasti myös vastapuolen edustajien mielissä. Esimerkiksi Hannu Soikkasen ansiokkaassa SDP:n historiassa ei eduskuntaryhmän täysistunnoissa pitämiä puheita tarkemmin analysoitu, vaan huomio kohdistui puolue-elinten sisäiseen toimintaan.¹⁸

Vaikutteet Petrogradista kantautuivat Suomeen siitä huolimatta, että suomalaisten oli vaikeaa täysin ymmärtää Venäjän vallankumouksen asetelmia – esimerkiksi sitä, ettei Lenin ollut vain yksi sosialidemokraatti muiden sosialidemokraattien joukossa. Vallankumous oli tuttu venäläisen sotaväen ja Helsingissä vierailleiden ja piileskelleiden bolševikkijohtajien muodossa. Kiinnostava on Elena Dubrovskaiän päätelmä, että Suomessa olleiden venäläisten sotilaiden vallankumous vaikutti Suomen vallankumoukseen huomattavasti enemmän kuin aiemmassa tutkimuksessa on tunnustettu. Vallankumoukset olivat tiiviissä yhteydessä toisiinsa ja radikalisoivat toinen toistaan: sotilaiden vallankumous innosti SDP:tä esittämään radikaalimpia yhteiskunnallisia vaatimuksia, kun taas suomalaiset sosiaalidemokraatit radikalisoivat venäläisiä sotilaita kannustamalla heitä osallis-

tumaan Suomen asioita koskeviin mielenosoituksiin ja kehoittamalla heitä vastustamaan väliaikaista hallitusta. Sotilaat osallistuivatkin useaan otteeseen suomalaisten työläisten tavoitteita tukeviin mielenosoituksiin, ja sosiaalidemokraatit onnistuivat taivuttelemaan huomattavan osan heistä tuomitsemaan väliaikaisen hallituksen ”väkivallan” hajotetun eduskunnan kokouksia vastaan ”laittona” ja ”vastavallankumouksellisena”. Se muodostui käännekohdaksi venäläisjoukkojen radikalisoitumisessa ja edelsi jopa vastaavaa kehitystä Venäjän pääkaupungissa. SDP teki yhteistyötä Helsingin varuskuntien radikaaleimpien voimien eli bolševikkien ja sosiaalivallankumouksellisten kanssa.¹⁹

Bolševikkien tavoitetta tehdä Suomesta ”tukikohta Venäjän proletaariselle demokratialle” ja helsinkiläisten sosiaalidemokraattien yhteistyötä heidän kanssaan tarkasteli jo Tuomo Polvinen teoksessaan *Venäjän vallankumous ja Suomi*. Hänen näkökulmansa ennen konstruktivistisia metodologisia käännteitä oli kuitenkin perinteisen poliittisen historian mukaisesti Suomen itsenäistymiseen johtaneiden tapahtumien tarkassa rekonstruoinnissa ja kuvaavien sitaattien kokoamisessa, ei poliittisten prosessien diskursiivisen dynamiikan analyysissa.²⁰ Myös Hannu Soikkanen katsoo bolševikkien vaikutuksen SDP:hen vahvistuneen keväästä 1917 alkaen ja valtalain ajamisen perustuneen virheelliseen uskoon bolševikkien valtaannoususta.²¹ Eino Ketolan mukaan suomalaiset sosiaalidemokraatit olivat bolševikkiagenttien vaikuttamisen kohteita ja hakivat huhtikuusta 1917 lähtien aktiivisesti tukea radikalisoituvasta Venäjän vasemmistosta.²² Lasse Lehtinen ja Risto Volanen toteavat, että valtalaki, luokkataistelu ja yhteistyö bolševikkien kanssa sammistettiin SDP:n piirissä. Sympatit siirtyivät Venäjän muulta vasemmistolta bolševikeille, ja maltilliset pudotettiin pois vuoden 1917 vaalien listoilta. Yhteydet muuttuivat erityisen tiiviiksi marraskuussa 1917.²³ Tämän radikalisoitumisprosessin toteamisessa sinänsä ei ole mitään uutta – sen kielellisessä, vertailevassa ja ylijärjaisessä analyysissa kylläkin.

Vallankumous Suomen lehdistössä keväällä 1917

Venäjän vallankumouksesta käynnistyneen poliittisen keskustelun dynamiikka ansaitsee siis vielä vuonna 2018 sisällissodasta käydyin tieteellisen debatin jälkeenkin enemmän huomiota tarkasteltaessa sitä poliittisen vastakkainasettelun nousua, joka osaltaan vaikutti Suomessa sisällissotaan ajautumiseen. Suomalainen keskustelu oli osa ylijäräista ideologista vastakkainasettelua läntisen parlamentaarisen demokratian eri versioiden ja radikaalin vallankumouksellisen demokratian eri versioiden välillä. 1910-luvun lopun suomalaista poliittista keskustelua tulisi myös historiantutkimuksessa tällaisena analysoida ja siis irrottautua asioita yksinkertaistavasta kansallisvaltiokontekstista.

Suomi ”läntisenä” maana oli tietenkin bolševikeille erityisen mielenkiinnon kohde, koska sosialistit olivat saaneet vuoden 1916 vaaleissa ehdottoman enemmistön eduskuntaan. Maailman ensimmäisen sosialistienemmistöisen parlamentin odotettiin pian kokoontuvan. Jos maailmanvallankumous saataisiin toteutumaan Venäjän imperiumiin kuuluvassa läntisessä maassa, se leviäisi sieltä myös muualle länteen. Niinpä Venäjän Sosialidemokraattinen puolue kehottikin tervehdyksessään SDP:lle huhtikuussa 1917 aseistamaan kansan ja tukemaan Venäjän proletaarisen demokratian taistelua.²⁴ Puhuessaan Kansallisteatterissa Helsingissä Alexandra Kollontai ohjeisti proletariaattia luokkataistoon, neuvostojen kautta toimimiseen ja väistämättömään sisällissotaan valmistautumiseen.²⁵

Venäjän vallankumous nosti Suomessakin esille kysymyksen kansanvallan luonteesta. Kaikkihan olivat kansanvaltaa viimeistään vuoden 1907 ensimmäisistä eduskuntavaaleista lähtien kaivanneet, mutta tarkoittivat sillä keväällä 1917 hyvin eri asioita. Ruotsalaiselle Kansanpuolueelle demokratia tarkoitti suomenmaalaisten valtaa omassa maassaan, Suomalaiselle Puolueelle ennen muuta väestön suomenkielisen enemmistön valtaa. Maalaisliitolle kansanvalta oli yhteisen kansan valtaa ruotsin- tai suomenkielisen eliitin vallan sijaan ja Suomen Sosialidemokraattiselle Puolueelle proletariaatin eli ”kansan” ytimen, ”demokratian”,

valtaa. Kansanvallan käsitteen monimerkityksisyyttä ja erilaisten diskurssien sekoittumista edesauttoi se, ettei suomen kielessä etnistä, suvereniteettiin ja poliittisiin oikeuksiin viittaavaa kansan käsitettä eroteta toisistaan samaan tapaan kuin indoeurooppalaisten kielten jaottelu *nationiin* toisaalta ja *peopleen/Volkiin/folkiin* toisaalta tekee mahdolliseksi.²⁶ Kansanvallasta puhumalla saattoi siis samaan aikaan korostaa niin etnisyyttä ja kieltä poliittisen yhteisön ytimenä, herrojen vallan haastamista rahvaan nimissä kuin myös marxilaisen teorian mukaista työväen vallan toteuttamista.

Puoluelehdistössä ja eduskunnassa käyty keskustelu oli jo aiemmin ollut Suomessa kärjekkään polarisoitunutta,²⁷ kun parlamentaarisen yhteistyön tarpeen puuttuessa ei nähty tarvetta pitää avoimna mahdollisuuksia poliittisiin kompromisseihin ja hillitä siinä mielessä poliittista retoriikkaa. Lehdistön vapauduttua sensuurista maaliskuussa 1917 puolueiden eriävät kannat oli mahdollista ilmaista ilman rajoituksia. Ei-sosialistisella puolella korostuivat ruotsalainen perustuslaillisuuden ja edustuksellisuuden perinne sekä säännöksistä tiukasti kiinni pitävä ja niillä tarvittaessa tarkoitushakuisesti pelaava, saksalaistyyppinen legalismi, johon etenkin akateeminen eliitti oli venäläistämisvuosina tukeutunut. Sosialistien keskuudessa vahvistuivat Saksasta alun perin lainatut mutta venäläisen keskustelun radikalisoimat luokkataistelua ja vallankumouksen mahdollisuutta korostavat puheet. Lisäksi oltiin tietoisia läntisen parlamentaarisen demokration vaihtoehtoisista malleista, mutta niiden merkitys tunnustettiin kummallakin puolella selvemmin vasta sisällissodan jälkiselvittelyissä vuonna 1919.

Puolueiden äänenkannattajat kävivät jo maalishuhtikuun vaihteessa 1917 kiivasta kiistaa vallankumouksen keskeisten käsitteiden merkityksistä. Sosiaalidemokraattien *Työmies* lainasi enimmäkseen bolševikkien lehtiä, ja myös muiden vallankumouslehtien siteeraaminen edisti venäläiselle vallankumousdiskursseille tyypillisen eliitin ja kansan, porvariston ja työväen sekä riiston ja kansanvallan polarisoivan käsitteellistämisen siirtymistä suomalaiseen keskusteluun ja aiempien jakolinjojen vahvistu-

mista. Lehti vaati proletariaatin ja SDP:n eduskuntaenemmistön avulla toteutettua laajennettua luokkataistelua, puolueen yksin edustaman kansan tahdon voimaan saattamista, porvarivallan korvaavaa kansanvaltaa ja vallankumouksen Suomeen tuomista eduskunnan kautta.²⁸ Puolueiden yhteishallituksen nimittämisen aikoihin – siis jo ennen kuin eduskunta oli vielä kokoon tunutkaan – sen pääkirjoituksissa hyökättiin taantumuksellista, kansanvallan, yleisen äänioikeuden ja eduskuntaenemmistön vastaiseksi leimattua, legalismillaan juonittelevaa, luokkaetujaan varjelevaa, kansainvälisesti linkittyntä ja kaiken kaikkiaan kansanvastaista ”porvaristoa” vastaan.²⁹ Kaikki muut puolueet niputettiin siis yhtenäiseksi ”porvaristoksi”, kun ”proletariaatin” osalta korostettiin valmiutta käyttää ulkoparlamentaarisia keinoja tavoitteiden saavuttamiseksi. Erityisen kiinnostava on edellisenä päivänä eduskunnan puhemieheksi valitun Kullervo Mannerin laatima pääkirjoitus, joka ilmestyi 5.4.1917 ja joka heijasteli edellä kuvatun kaltaista ymmärrystä parlamentarismista työväen vallaksi määritellyn kansanvallan toteuttamisen väylänä.³⁰

Moniääninen keskustelu, neuvottelut, yhteistyö ja kompromissit blokkirajan yli suljettiin tässä ideologisessa diskurssissa poliittisesti mahdollisen ulkopuolella. Taustalla vaikutti puoluekokousten aiemmin tekemä tiukka tulkinta toisen internationaalin linjauksista, joita revisionismi tai sotakokemukset eivät olleet Suomessa liudentaneet samaan tapaan kuin Ruotsin ja Saksan enemmistösosiaalidemokraattien keskuudessa. Valtiopäivien avajaisten aikaan *Työmies* rakensi Pietarin kaltaista kaksoisvaltaa antamalla enemmän tilaa Helsinkiin perustetulle työväen eduskunnalle (joka jo nimellään haastoi varsinaisen eduskunnan arvovallan) ja sen kansalliselle parlamentille osoittamille vaatimuksille kuin itse eduskunnalle.³¹ Huomionarvoista on viholliskuvien vahvistaminen ja ”tappelun” metaforien käyttö jo maaliskuun 1917 lopulla.³² Sisällissotaan päättynyt väkivaltaiskurssin ja fyysisen väkivallan toisiaan voimistava kierre oli käynnistymässä. *Työmiehen* kielessä vallankumoukselliset ja bolševistisilta *kuulostavat* kansan, kansanvallan ja parlamentin käsitteet olivat vahvasti esillä jo kuukauden sisällä vallankumouksen puhkeami-

sesta. Salaliittoteoriat demokratiaa vastustavasta porvarillisesta internationaalista ottivat vallan; diskursiivisesti rakennettiin avoimen konfliktin mahdollisuutta. Toki muussa työväenlehdistössä kuultiin vuoden 1917 aikana myös maltillisempia äänenpainoja,³³ mutta eduskunnassa tai *Työmieheissä* ei.

Samaan aikaan myös moni ei-sosialistinen lehti oli innoissaan vallankumouksesta, luotti eduskunnan kykyyn tehdä uudistuksia ja toivotti tervetulleeksi hallituksen parlamentarisoinnista. Maa-laisliiton *Maakansa* kävi sekä vanhojen ruotsinkielisten eliittien että sosialistien kimppuun, iloitsi ”kansan senaatista” ja vaati eduskunnan vallan laajentamista.³⁴ *Uusi Suometar* oli hyvillään kansanvallan, vapauden ja suomalaisuuden asian edistymisestä ja avoin uudistuksille mutta ilmaisi myös huolensa SDP:n jyrkentyneistä vaatimuksista.³⁵ Ruotsalaisen Kansanpuolueen *Hufvudstadsbladet* oli avoimimmin huolissaan kansanvallan saamista massojen vallan muodoista, muttei sekään parlamentaarisen edustuksen tai sosialistienemmistöisen hallituksen oikeutusta kyseenalaistanut.³⁶

Kansanvallasta puhuessaan lehdet tarkoittivat selvästikin hyvin eri asioita. Sosiaalidemokraattinen *Työmies* satoi kolumnissaan kansanvallan kehityksen Venäjän vallankumoukseen todetessaan, että ”jokainen ajatteleva ihminen tässä maassa ymmärtää, että Venäjän vapaus on Suomen vapaus, Venäjän voitto Suomen voitto ja Venäjän kansanvalta Suomen kansanvaltaa.”³⁷ Suomalaisen puolueen pää-äänenkannattajan *Uuden Suometaren* legalistisen, nationalistisen ja kansallista itsemääräämisoikeutta korostavan tulkinnan mukaan ”ainoastaan laillisella, suomalaisella ja kansanvaltaisella pohjalla on Suomen kansa onnellisen tulevaisuuden saavuttava ja kantava kortensa ihmisyyden alttarille.”³⁸ *Maakansa* puolestaan haastoi poliittisen kentän molemmat ääripäät vaatiessaan, että ”poliittinen ja yhteiskunnallinen luokka- ja harvainvalta on muutettava kansanvaltaan.”³⁹

Huhtikuussa kaikissa ei-sosialistisissa lehdissä heijastui huoli sosiaalidemokraattisen poliittisen puheen radikalisoitumisesta ja yhteyksistä järjestysvallan horjumiseen. *Maakansan* mukaan kansankokouksissa vaadittiin yhden yhteiskuntaluokan eli työvä-

enluokan ylivaltaa. *Uusi Suometar* taas vaati toimia järjestysvaltan takaamiseksi.⁴⁰ Samoihin aikoihin Ruotsissa enemmistösosiaalidemokraatit pyrkivät yhdessä muiden puolueiden kanssa rauhoittamaan nälkämellakoita ja liikkeelle lähtenyt radikalisoitumista.⁴¹ Vaikka sovinnonhaluisia oli myös SDP:n piirissä, puolueen johto valitsi toisen tien.

Radikalisoituva vallankumouskeskustelu

Venäjän vallankumousten sovittamatonta luokkataistelua korostava keskustelu oli kulkeutunut Suomeen ja vahvistanut järkkähtämättömän luokkataistelun periaatteita. Venäjän vallankumouksellisten keskuudessa demokratian käsite oli radikalisoitunut tavalla, jollaista ei läntisen Euroopan pääosin revisionistisen sosiaalidemokratian piirissä tunnettu. Yhtä kompromissihaluttomia kantoja ilmaisivat lähinnä yksittäiset ruotsalaiset vasemmistososialistit, brittiläisen Independent Labour Partyn *The Herald* -lehti tai jotkut Saksan riippumattomat sosiaalidemokraatit. Venäjällä sosialistiset puolueet korostivat sovittamattomia vastakohtia proletariaatin yksin edustaman demokratian ja porvariston harjoittaman riiston välillä ja tästä asetelmasta kumpuavaa väistämätöntä luokkataistelua. Dikotomiat hallitsivat yhteiskunnallista keskustelua. ”Vallankumouksellinen demokratia” bolševistisessä merkityksessä merkitsi yksinkertaisesti koko porvarillisen valtion hävittämistä.

Yhteydet Pietariin olivat vuonna 1917 vahvat. Venäläiset sotilaat, Suomessa piileskelleet bolševikkijohtajat ja neuvostojen kokouksiin Pietarissa osallistuneet suomalaiset kehottivat vastustamaan porvarillista demokratiaa. Ylirajainen vuorovaikutus oli huipussaan, kun venäläiset sotilaat vaativat kesäkuussa 1917, SDP:n puoluekokouksen aikana ja mitä ilmeisimmin suomalaisten sosialistien kannustamina, Helsingin Rautatientorilla *Suomen* eduskunnan vallan laajentamista. Maailmanvallankumouksen tavoittelun näkökulmasta oli loogista toisaalta kannattaa sosialistienemmistöisen parlamentin valtaa, toisaalta kannustaa

enemmistöpuoluetta liittymään radikaaliin Zimmerwaldin internationaaliin, mikä sitten tapahtuikin. Kun ymmärrystä eduskuntaenemmistössä olleen SDP:n tavoitteille löytyi vain bolševikeilta, heidän politiikkansa tulkittiin edustavan sitä vallankumousta, johon myös suomalaisen työväenluokan historiallinen velvollisuus oli osana vallankumousten jatkumoa liittyä.⁴² SDP:kin esitti itsensä ainoana alempien luokkien eli Suomen kansan ytimen tarpeita edistävänä puolueena. Suomalaiselle tutkimukselle on ollut tärkeää korostaa sitä, etteivät ”Suomen sosialistit olleet bolševikkeja vaan lähempänä Saksan sosialidemokraattista puoluetta”.⁴³ Näin varmasti lähtökohdiltaan ja jälleen sisällissodan jälkeen olikin, mutta tuskin vuonna 1917.⁴⁴

Hallitusvalta oli Venäjän vallankumouksen käynnistyttyä periaatteessa parlamentarisoitu Suomessa, mutta kaikkien puolueiden ministeristö ei käytännössä toiminut. Oikeisto halusi ruotsalaisen ja saksalaisen perinteen mukaisesti rajoittaa parlamentin vaikutusvaltaa siitä riippumattomalla hallitusvallalla, vaikka puhui kansanvallan puolesta poliittisen legitimitetin lähteenä. Suomalainen vasemmisto ei puolestaan jakautunut selkeästi parlamentarismiin ja suoran toiminnan kannattajiin, minkä seurauksena SDP muuttui julkisissa puheissaan vihamieliseksi vaiheellisenä pitämäänsä ”läntistä” tai ”porvarillista” parlamentarismia kohtaan. SDP:hän oli jo aiemmin ollut jatkuvan luokkataistelun kannalla, ymmärtänyt parlamentin ensisijaisesti agitaation forumiksi, pitänyt etäisyyttä porvarillisiin puolueisiin ja hylännyt ministerisocialismin.

Parlamentarismiin legitimitetti hajoaa

Seuraavaksi tarkastelen prosessia, jossa eduskunnan enemmistöpuolue oli tavoitteidensa saavuttamiseksi valmis haastamaan valtiopäiväjärjestystä ja kääntymään lopulta ulkoparlamentaarisien keinojen kannalle. Myös oikeiston piirissä esiintyi perinteisesti valmiutta tendenssimäisiin laintulkintoihin, mitä pidettiin sosialidemokraattien keskuudessa perusteena joustavalle proseduu-

rien tulkinnalle silloin, kun kysymyksessä oli proletariaatin etujen edistäminen. Säännöillä pelaava legalismi toisaalta ja sen leimaaminen porvarilliseksi luokkaetujen varjelemiseksi toisaalta vahvistivat käsitystä siitä, ettei parlamentarismen sääntöjä noudatettu, mikä johti parlamentaarisen järjestelmän legitimitietin horjumiseen jo ennen kuin sellaista oli ehtinyt vallankumouksen olosuhteissa varsinaisesti edes syntyä. Väkivaltadiskurssit nousivat laillisuusdiskurssien rinnalle ja tilalle ja valmistivat tietä konkreettiselle fyysiselle väkivallalle.

Analyttisena fokuksena seuraavassa on eduskunnan toimien laillisuudesta ja laittomuudesta käyty keskustelua SDP:n puolue-elimissä, *Työmiehessä* (jota johtavat kansanedustajat tuohon aikaan toimittivat), ei-sosialististen puolueiden äänenkannattajissa ja eduskunnan täysistunnoissa. Täysistunnoista olen digitaalisten lähteiden (digi.kansalliskirjasto.fi) avulla ottanut huomioon kaikki ”eduskunnan” ja ”laillisuuden” tai ”laittomuuden” yhteisesiintymät. Puolue-elimissä käytyä keskustelua olen analysoinut pöytäkirjojen pohjalta ilman ennako-oletuksia niiden ideologisesta suunnasta. Fyysisen toiminnan rekonstruoinnin sijaan olen kohdistanut huomion – uuden poliittisen historian hengessä – kielenkäyttöön yhtä lailla merkityksellisenä poliittisenä toimintana.

Vielä helmikuun 1917 puolueuuvostossa työväestön todettiin luottavan eduskunnan tulevaan toimintaan elintarvikekriisin ja muiden ongelmien ratkaisussa. Maaliskuun lopun kokouksessa painotettiin vallankumouksen luokkataistelulle avaamia mahdollisuuksia ja luokkaeroja suhteessa porvaristoon. Huhtikuussa eduskuntaryhmä päätyi jo vastustamaan Venäjän väliaikaisen hallituksen tunnustamista lailliseksi vallanhaltijaksi.⁴⁵ On arveltu, ettei valtiopäiväjärjestyksen tai yleensä lakien noudattaminen ollut puhemies Mannerille mitenkään ensiarvoista, vaikka hän teknisesti taitava puhemies olikin, ja että hän oli valmis yhteistyöhön ulkoparlamentaaristen voimien, mieltään osoittavien sotilaiden ja työläisten ja bolševikkien kanssa. Hänen puheenjohtajuutensa aikana SDP radikalisoitui ja oli lopulta valmis hyväksymään väkivallan käytön.⁴⁶

Valtalakia kesällä 1917 säädettäessä eduskuntakeskustelua leimasivat syytökset parlamentarismien sääntöjen rikkomisesta, ja siitä seurannut koko järjestelmän oikeutuksen mureneminen. Valtalain säätämisen alla SDP:n piirissä pohdittiin julkisesti mahdollisuutta, että laki hyväksyttäisiin valtiopäiväjärjestyksen vaatiman määräenemmistön sijaan yksinkertaisella enemmistöllä. Perustuslakivaliokunnan puheenjohtajan Yrjö Mäkelinin mukaan ”todellisen kansanvallan” luominen luokkataistelun ja vallankumouksen olosuhteissa edellytti sitä, että työväenluokalle vahingollisesta lakien kirjaimellisesta soveltamisesta luovuttiin. Esimerkkejä porvarillisesta legalismista nostettiin perustelemaan tällaista linjaa.⁴⁷ Otto Wille Kuusinen kannatti ryhmäkokouksessa yksinkertaisen enemmistön käyttöä, joukkojen mobiilisoitua ja vallankumouhallintoon valmistautumista.⁴⁸ Johtava ministeri Oskari Tokoi syytti eduskuntapuheessaan hallitsevia luokkia lain kirjaimen väärinkäytöstä luokkaetujensa turvaamiseen työväenluokan kustannuksella. Kaikkien puolueiden yhteishallituksen nimissä tehdyn lakiesityksen hän esitteli eduskunnalle ”vallankumouksellisenä”.⁴⁹ Mäkelinin mukaan porvaristo ”kansainvälisen taantumuksellisen luokan” edustajana kärsi ”kansanvallan kauhusta”. Porvaristoa syytettiin parlamentaarisen työn tuloksettomuudesta, ja todellinen eduskunnallinen kansanvalta esitettiin sosiaalidemokraattien valtana.⁵⁰ SDP:n julkisesti pää-äänenkannattajassaan ja eduskunnassa konstruoima kansanvallan käsite sulki pois kaikenlaiset kompromissit yhtenäisenä esitetyn porvariston kanssa. *Työmiehen* mukaan etenkin Suomalaiselle Puolueelle laillisuus tarkoitti yksiselitteisesti kansanvallan ja työväenluokan murskaamista.⁵¹

SDP:n eduskuntaryhmän sisällä on havaittavissa valtalain käsittelyn ajalta jakautumista vallankumouksellisten ja parlamentaaristen keinojen kannattajiin sekä näiden välillä horjuviin,⁵² mutta ratkaisevaa oli, ettei jälkimmäisiä päästetty isossa salissa ääneen – tai he eivät nousseet puhumaan puolueen linjasta poikkeavasti. Siitä oltiin eduskuntaryhmän sisällä yhtä mieltä, ettei asioista pitänyt porvariryhmien kanssa neuvotella.⁵³ Radikalismi näyttäytyi erilaisena puolueen sisäisissä taktiikkakeskusteluissa,

joihin aikaisempi tutkimus on pitkälti nojannut, ja julkisissa täysistunnoissa ja puoluelehdistössä, jotka olivat poliittisen keskustelun prosessien kannalta kaikkein merkityksellisimpiä. Ei-sosialistiset ryhmät tekivät päätelmänsä täysistuntojen ja puoluelehdistön perusteella ja reagoivat näkemäänsä polarisaatioon.

Sosiaalidemokraattien julkiset puheet ja kirjoitukset yhdessä ulkoparlamentaarisen väkivallan kanssa saivat porvarillisten puolueiden legalistit vastustamaan vallankumouksen tuomista Suomeen. Laillisuuden periaate, johon venäläistämiskaudella oli johdonmukaisesti vedottu, oli harvoja keskenään kilpailevia ei-sosialistisia puolueita yhdistäviä arvoja. Siinä suhteessa yhtenäisestä porvaristosta puhuminen SDP:n tapaan oli harhaanjohtavaa, minkä myös vuoden 1918 valtiomuototaistelu tuli osoittamaan. Legalistien mukaan oli epälegitiimiä, että valtalaki oli muotoiltu eduskuntakäsittelyn aikana SDP:n puoluekokouksen toiveiden mukaisesti, pietarilaiseen neuvostojen kongressiin tukeutuen ja ”kansanvaltaistamisen” nimissä uusiksi. Tiukkaa proseduurissa pitäytymistä pidettiin sen takeena, että venäläiset jatkossakin kunnioittaisivat Suomen valtiosääntöä.⁵⁴ Valtalain vastustajat kannustivat toisaalta Venäjän väliaikaista hallitusta pidättäytymään lain vahvistamisesta, mikä puolestaan näyttäytyi sosiaalidemokraattien silmissä jälleen legalistisena juonitteluna.

SDP kyseenalaisti näyttävästi valtalain hyväksymistä seuranneen eduskunnan hajotuksen ja uudet vaalit mutta pyysi samaan aikaan työväkeä osoittamaan tahtonsa ”kansanvallan vihollisille” seuraavissa ”vallankumouksellisissa” vaaleissa.⁵⁵ Kun venäläiset sotilaat estivät Kullervo Mannerin johtaman vanhan eduskunnan kokoontumisen elokuun lopussa, tämä tulkittiin sosiaalidemokraattisen eduskuntaryhmän ja *Työmiehen* piirissä julmaksi ja laittomaksi ”kansanvaltaisen eduskunnan” vastaiseksi ”aseelliseksi väkivallaksi”, jota Suomen porvaristo tuki. Viholliseksi konstruoidun porvariston julistettiin jo tässä vaiheessa olevan valmis ”täyteen sisällisotaan”.⁵⁶ Tällainen väkivaltadiskurssin käyttö sinänsä väkivallattoman (sotilaiden läsnäoloon perustuvan) poliittisen tapahtuman kuvauksessa merkitsi siirtymistä legalistisesta legitimitietikeskustelusta entistäkin jyrkempään

poliittiseen polarisaatioon, jossa fyysisen voiman käyttö työväen ja lailliseksi määritellyn hajotetun eduskunnan puolustamiseksi ”laittomuutta” ja ”väkivaltaa” vastaan alkoi näyttäytyä oikeuteulta vaihtoehdolta. Vastaava näytös uusittiin syyskuun lopussa.⁵⁷

Kun eduskuntaenemmistö oli uusissa vaaleissa menetetty, osa SDP:n johdosta alkoi suhtautua eduskuntaan hajoamassa olevan porvarillisen yhteiskunnan instituutiona, mikä avasi jälleen tietä ulkoparlamentaaristen ja vallankumouksellisten keinojen käyttämiseksi. Radikalisoitumisen on katsottu tapahtuneen paikallistasolla, eikä radikalisoituneiden massojen hillitsemistä ole pidetty mahdollisena,⁵⁸ mutta selvästi myös puoluejohdon asenteella ja kielenkäytöllä oli siinä merkitystä. Lokakuun lopussa Kuusinen totesi puolueuuevostossa, että proletariaatti lähtisi pian kaduille menetettyään luottamuksensa parlamentarismiin. Uutta ”laitonta” eduskuntaa käytettäisiin vain agitaation foorumina hyökkäyksiin porvariston harjoittamaa ”laittomuutta” vastaan.⁵⁹ SDP:n ryhmäpuheenvuorossa 8. marraskuuta 1917 – bolševikkivallankumousta seuranneena päivänä – todettiin porvariston janoavan ”kansanvallan pelossaan väkivaltaa ja laittomuutta”.⁶⁰ Muissa puheenvuoroissa uuden eduskunnan legitimitettiin kiistettiin, kritisoitiin porvaristoa luokkaetuja palvelevista kyseenalaisista proseduureista (tähän kritiikkiin yhtyi osa keskustastakin) ja uhattiin avoimesti sisällissodalla. Samaan aikaan kun ryhmän sisällä ja ylimääräisessä puoluekokouksessa varoitettiin etenemästä ”proletariaatin diktatuurin suuntaan” ja kohti eduskunnan tuhoamista, ryhmän johtajat ottivat itselleen vallan päättää täysistuntojen puhujista. Julkisuudessa kehoitettiin työväkeä taisteluun ”kansanvallan puolesta” ”kansan vihollisia vastaan”.⁶¹ Niin ryhmän sisällä, suuressa salissa kuin julkisuudessakin porvariston tavoitteeksi julistettiin ”kansanvallan tuhoaminen”,⁶² mikä oikeutti työväen kansannousun. Porvaristo kokonaisuudessaan oli nyt määritelty yksiselitteisesti kansanvalan vihollisiksi.

Diskursseilla on selvästikin merkitystä poliittisen prosessin saaman suunnan kannalta, aivan tosiasioista rippumattakin. Kun vertailumaissa enemmistösosialistit etsivät yhteistyötä liberaa-

lien reformistien kanssa, Suomessa parlamentaarinen demokratia, sosiaalidemokratia ja köyhälistön valta määrittyivät vuonna 1917 samaksi asiaksi, eikä kompromisseja ”porvareiden” kanssa pidetty mahdollisina.⁶³ Tällainen kansanvallan monopolisointi kuulosti kansanvaltaa itsekäin omasta mielestään kannattaneiden keskustan ja oikeiston korvissa bolševistisen vallankumouksellisen demokratian ajamiselta, etenkin kun SDP hyökkäsi ”läntistä” ja ”porvarillista” parlamentaarista demokratiaa vastaan, esitti bolševikit todellisen kansanvallan edustajana ja uhkasi vallankumouksella ja sisällissodalla.⁶⁴ Olihan suomenkielinen oikeisto kuitenkin ollut varsin luottavaista suhteessa kansanvaltaan, jos sitä verrataan Ruotsin ja Saksan oikeistoon, ja maalaisliitto oli tavoitteissaan ei-sosialistiseksi puolueeksi poikkeuksellisen radikaali. Mitään vastaavaa ei-sosialistista radikalismia ei Britanniasta, Ruotsista tai Saksasta löytynyt.

SDP:n eduskuntaryhmä ja *Työmies* normalisoivat syksyllä 1917 väkivallalla uhkaavan poliittisen puheen. Kuten Juha Siltala on todennut, väkivalta institutionalisoitiin silloin, kun kysymyksessä oli valtalain puolustaminen tai työläisiin kohdistuvan väkivallan estäminen.⁶⁵ Tämä sai ei-sosialistit toisaalta puolustamaan eduskuntaa, toisaalta valmistautumaan fyysisen voiman käyttöön. Kun yhteistä ymmärrystä kansanvaltaisuudesta ei löytynyt, aseellisen voiman käyttö alkoi näyttäytyä vaihtoehtona molempien puolten eduskuntapuheissa ja eduskunnan ulkopuolisissa toimitissa jo kauan ennen varsinaisen sisällissodan puhkeamista. Tämän diskursiivisen poliittisen prosessin ja käsitteiden merkityksiä koskevan debatin tarkempi analyysi yleisen sosiologisen rakennehistorian,⁶⁶ tapahtumien kronologisen ylös kirjaamisen sekä apologeettisen yleisillä yhteiskunnallisilla syillä ja hallitsemattomilla tyytymättömillä massoilla selittämisen⁶⁷ rinnalla syventäisi ymmärrystämme siitä, miten Suomen sisällissotaan ajaututtiin. Auttaisiko kielen poliittisuuden tunnustaminen ja siis konstruktivistinen käänne Suomen sisällissodan historiassa ymmärtämään, miten – Alapuronkin mukaan – vallankumouksellinen ”toimijuus ei noussut suoraan puutteesta ja sen aiheutta-

masta katkeruudesta vaan valtion hajoamiseen liittyvästä poliittisesta prosessista” eli miten vallankumoukseen ajaututtiin?⁶⁸

Sisällissodassa molemmat osapuolet taistelivat oman ymmärryksensä mukaan kansanvallan puolesta. He vain ymmärsivät kansanvallan kovin eri tavoin, määrittelyissään suomen kielen tukemiin erilaisiin merkityksiin ja kilpaileviin ulkomaisiin esikuviin nojautuen, mikä teki Suomen sisällissodasta erityisen katkeran. Sisällissodan taustalta löytyy ylijärjennyt ideologinen ja diskursiivinen yhteenotto radikaalin vallankumouksellisen demokratian ja läntisen, porvarilliseksi nimitetyn, demokratian välillä, joka kriisiytyi Suomessa äärimmilleen. Suomesta tuli vuonna 1917 vallankumouksellisten keskustelujen ja poliittisesti kiistanalaisten käsitteiden risteyspaikka – Suomi oli yksi vallankumouksen neksuksista.

Horjuva suomalainen kansanvalta vuonna 1918

Jos Suomi oli vielä vuonna 1917 ollut yleisen äänioikeutensa ja naiskansanedustajiensa osalta ihailun kohde ainakin Alankomaiden, Ruotsin ja Saksan uudistusmielisten piirissä, sisällissotansa jälkeen Suomesta tuli eurooppalaisessa keskustelussa varoittava esimerkki romahtaneesta demokratiasta.⁶⁹ *Manchester Guardianin* mukaan ”maailman demokraattisimpana maana” esiintynyt Suomi olikin nyt ”kiihkeän taantumuksen” näyttämö.⁷⁰ Suomi näytti uivan vastavirtaan, sillä sodan päätyttyä odotettiin demokratian yleistä läpimurtoa kaikkialla Euroopassa. Saksan vasemmistososiaalidemokraattien mukaan Suomen sisällissodan voittajien preussilaishenkinen kuningasprojekti oli tuhoamassa maasta kansanvallan ja merkitsi yksinkertaisesti ”terroriregimin” rakentamista.⁷¹

Kesällä ja syksyllä 1918 Suomi oli edelleen kilpailevien poliittisten diskurssien risteyspaikka – sillä erotuksella, että radikaali vallankumouksellinen puhe oli käytännössä vaiennettu julkisesta keskustelusta. Suomalainen kansanvalta oli sisällissodan jälkeinkin vaaranalaista, ja se säilyi sellaisena niin kauan kuin valkoisen

Suomen johtajat uskoivat kritiikittömästi Saksan voittoon ensimmäisessä maailmansodassa. Kun sisällissodassa ”läntisen” tai ”porvarillisen” mallin mukaisen parlamentaarisen demokratian oli haastanut ääri vasemmisto, sen suurin uhka tuli syksyllä 1918 vastavallankumouksellisen oikeiston taholta.

Sisällissodan seurauksena oikeiston luottamus Suomen kansan poliittiseen arvostelukykyyn katosi, ainakin väliaikaisesti. Sisällissota oli osoittanut oikeistolle, mitä vasemmistolainen kansanvalta saattoi radikaaleimmillaan merkitä, ja sai oikeiston vaatimaan rajoituksia enemmistöparlamentarisminille, vaikka kuninkaan valta edelleen johdonmukaisesti ”kansanvaltaiseksi” selitettiin. Niin suomen- kuin ruotsinkielinenkin oikeisto ja osa liberaaleista kaipasivat saksalaistaustaista kuningasta hallitusmuodon vakauden ja Suomen ulkopoliittisen aseman takajaksi. Yleisen äänioikeuden rajoituksilla spekulointi avoimesti.⁷²

Tynkäeduskunta jakaantui toisaalta keisari-Saksaa kritiikittömästi ihailleisiin monarkisteihin, toisaalta kansanvaltaa edelleen johdonmukaisesti ja äänekkäästi puolustaneisiin tasavaltalaisiin, uuteen vasemmistoon, jonka radikaalisuutta ei voida vertailumaiden keskustapuolueisiin suhteutettuna korostaa liikaa ja jonka olemassaolo kyseenalaistaa yleistävän ”porvariston” käsitteen oikeutuksen. Tynkäeduskunnan keskusteluissa heijastui Venäjän vallankumouksesta kummunnut punaisten pelko, joka sai konservatiivit Euroopan eri maissa vastustamaan sosialistien lisäksi myös edistysmielisiä, jarruttamaan demokraattisia uudistuksia ja tukemaan autoritäärisiä ratkaisuja.⁷³ Eduskunnan asteittain laajentunut monarkistinen enemmistö etenikin kuninkaanvaaliin riippumatta siitä, että lokakuun 1918 alussa tiedettiin jo Saksan häviävän sodan ja poliittisen järjestelmän uudistuvan sielläkin, ja osoitti tässä suhteessa harvinaislaatuista tosiasioiden kieltämistä.

Vaihtoehtoina syksyn 1918 kiivaassa ideologisessa lehdistökeskustelussa näyttäytyivät Ruotsista peritylle monarkistiselle hallitusmuodolle rakentuva kansanvalta, Saksasta lainatut demokratian mallit tai niiden vastustus sekä läntisen parlamentaarisen demokratian eri versiot. Neuvosto-Venäjän mallit olivat relevantteja ainoastaan joillekin maasta paenneille tai maan alla toimi-

neille kommunisteille. Esimerkiksi Otto Wille Kuusinen sanoutui nyt jyrkästi irti ”läntisestä” ja ”porvarillisesta” demokratiasta ja parlamentarismista ja julisti sen sijaan kansainvälistä vallankumousta ja proletariaatin diktatuuria Moskovassa perustetun Suomen Kommunistisen Puolueen tavoitteena.⁷⁴ SKP hylkäsi niin eduskuntatyön, ammattiyhdistystoiminnan kuin osuustoiminnan ja puhui aseellisen vallankumouksen puolesta.⁷⁵

Olenainen muutos suomalaisissa kilpailevissa demokratiaymmärryksissä tapahtui, kun SDP:n linjaa määriteltiin jossain määrin jo sisällissodan aikana⁷⁶ ja etenkin syksyn 1918 kuluessa uudelleen puolueen uudessa pää-äänenkannattajassa *Suomen Sosialidemokraatissa*. Puolue pyrki jatkossa yhteiskunnallisiin uudistuksiin tekemällä parlamentaarista yhteistyötä ei-sosialististen demokraattien kanssa, aivan kuten sisarpuolueet Ruotsissa, Tanskassa, Ranskassa ja Saksassa.⁷⁷ SDP:n ainoan eduskunnassa jatkaneen kansanedustajan ja *Suomen Sosialidemokraatin* päätoimittajan Matti Paasivuoren puheissa korostuivat läntisen parlamentaarisen demokratian tavoittelu ja suomalaisten monarkistien harjoittama politiikka läntisen demokratian vastaisena.⁷⁸ Paasivuori ja lehden toinen toimittaja Hannes Ryömä painottivat SDP:n piirissä syksyllä 1917 esiintynyttä proletariaatin diktatuurin vastustusta. Nämä puolueen uudet puhemiehet sanoutuivat irti eduskunnan haastamisesta ”kaiken kansanvallan vastaisena” ja pienen anarkistijoukon laittomana päätöksenä.⁷⁹

Evert Huttusen syys-lokakuussa 1918 julkaistu artikkelisarja esitti yksityiskohtaisen vuoden 1917 poliittisen prosessin tulkinnan, joka vastaa eduskuntakeskustelujen ja puolueen arkistojen pohjalta edellä tehtyä analyysia. Huttusen mukaan anarkistisocialistit olivat vaarantaneet suomalaisen demokratian sitomalla SDP:n kohtalon Venäjän bolševikkiliikkeeseen. Jakautumista parlamentaaristen ja vallankumouksellisten puolueisiin ei ollut tapahtunut. Alexandra Kollontain aloitteesta toimeenpantu Zimmerwaldin internationaaliin liittyminen oli radikalisoitunut entisestään sitä vallankumouksellista, tinkimätöntä luokkataistelua korostavaa puhetta, jota oli esiintynyt *Työmiehen*, puolue-elinten ja Helsingin työväenyhdistyksen piirissä jo pitkään. Puolueen

viesti oli radikalisoinut joukot sen sijaan, että olisi pyritty niitä rauhoittamaan. Luokkaeroja oli liioiteltu, yhteistyöstä kaikkein radikaaleimpien ja demokraattisimpienkin porvaripuolueiden kanssa sanouduttu irti, agitoitu väkivaltaisesti porvaristoa vastaan ja tuomittu maakuntien työväenlehtien maltillisemmat näkemykset ”revisionismina”. Eduskuntaryhmän johto oli pakottanut toisinajattelijat omalle puolelleen ja lopulta luopunut parlamentarismistakin. Huttunen oli omien sanojensa mukaan nähnyt

miten ryhmän toimintaa ohjattiin tuntemattomille vaarallisille puolille ja mitenkä ryhmä yhä tahdottomammin luisui sellaisiin menettelytapoihin, jotka johtivat parlamentaariseen kriisiin ja sen kautta edistivät anarkososialistista liikettä työväendiktatuuriin.⁸⁰

Huttusen mukaan SDP:n eduskuntaryhmä oli toiminut toistuvasti tavalla, jota olisi pidetty läntisen parlamentaarisen demokratian vallitessa skandaalimaisena: muiden puolueiden kantoja ei ollut valtakia säädettäessä kuunneltu; eduskunnassa käsiteltäviä asioita oli viety samanaikaisesti puoluekokouksiin; oli järjestetty venäläisten sotilaiden kanssa mielenosoituksia; oli ajettu läpi päätöksiä, jotka tekivät parlamentaarista kompromisseista mahdottomia; oli pakotettu maltilliset myöntymään puoluejohdon linjoille; oli kutsuttu Mannerin eduskunta koolle ilman muita puolueita; oli julistettu vaalit vallankumoukselliseksi ja vaadittu kansalliskokouksen kokoon kutsumista. Tämä kaikki oli Huttusen mukaan johtanut vallankumouksellisiin ratkaisuihin ja lopulta väkivallan käyttöön. Puoluejohdon vakava virhe oli ollut kuvitella, etteivät massat etenisi sanoja ja uhkauksia pidemmälle, vallankumoukselliseen toimintaan.⁸¹

Syksyllä 1918 *Suomen Sosialidemokraatti* liitti SDP:tä aktiivisesti ruotsalaisiin ja brittiläisiin ideologisiin keskusteluihin, jotka eivät olleet vuonna 1917 saaneet osakseen ainakaan myönteistä huomiota. Lehti korosti puolueen teorian ja käytännön olevan lähtöisin Saksasta ja tuomitsi Anton Huotarin sanoin bolševismiin ”yhteiskunnallisen kansanvallan” vastaisena liikkeenä, joka tavoitteli vähemmistödiktatuuria ja loputonta sisällissotaa. *Suomen Sosialidemokraatti* luotti nyt siihen, että ”porvaril-

liset demokraatit” puolustaisivat eduskunnassa ”kansanvaltaisia”, ”läntisiä” ja ”parlamentaarisia” arvoja oikeistolaisia ”kansanvaltan vihollisia” ja niiden ajamaa ”valeparlamentarismia” vastaan.⁸² Kun lehti Saksan vallankumouksen alettua marraskuussa 1918 liittyi avoimesti entente-mielisiin ”kansainvälisen demokratian” ja ”maailmanvallankumouksen” läpimurron julistajiin, vaikka sanoutuikin samalla irti bolševismista,⁸³ viranomaiset lakkauttivat sen kuukauden ajaksi.⁸⁴ Loppuvuodesta SDP:n ideologiseksi tavoitteeksi määriteltiin enemmistodemokratian kautta toteutettu sosialismi, mutta myönnettiin samalla Karl Kautskyn hengessä, että demokratiaa saattoi olla olemassa myös ilman sosialismia. Yhteistyö kaikkien ”kansanvaltaisten kansalaisten” kanssa katsottiin mahdolliseksi. Visiona oli ”kansanvaltainen poliittinen ’vallankumous’” Ranskan, Ruotsin, Saksan ja Tanskan malliin. Lehden mukaan sisällissota olisi vältetty, jos SDP:n eduskuntaryhmä olisi ollut valmis tällaiseen demokraattisten voimien väliseen yhteistyöhön blokkirajojen yli jo vuonna 1917.⁸⁵ Yhteydet pohjoismaisiin työväenpuolueisiin, joihin oli niiden revisionismin vuoksi aiemmin pidetty etäisyyttä, avattiin.⁸⁶

Toki on muistettava, ettei puolueen jäsen- ja kannattajakunta puoluejohdon ja pää-äänenkannattajan uudelleenmäärittelyjen tuloksena vaihtunut, eivätkä sen käsitykset hetkessä muuttuneet eikä puolueen sisäinen vasemmisto-oppositio mihinkään kadonnut.⁸⁷ Käsitykset vallankumouksen periaatteellisesta yhteiskunnallisesta oikeutuksesta jäivät elämään työväenkulttuuriin ja 1960-luvulta lähtien entistä vahvemmin myös historian tutkimukseen, joissa huomio kohdistettiin valkoisten rankaisutointen ilmeiseen epäoikeudenmukaisuuteen. Samalla sisällissotaan johdantanut SDP:n sisäinen ja kaikkia puolueita koskenut diskursiivinen poliittinen prosessi – kiista kansanvallasta – on jätetty tutkimuksessa liian vähälle huomiolle.

Läntisten demokratioiden voitto marraskuussa 1918 pakotti myös suomalaisen oikeiston pohtimaan uudelleen läntisen parlamentaarisen demokratian vastustustaan ja sopeutumaan asteittain perustuslailliseen kompromissiin. Molempien poliittisten ääripäiden – vallankumouksellisten punaisten ja vastavallanku-

mouksellisten kuningasmielisten – uskottavuus enemmistön silmissä oli mennyt. Lähes kaikki halusivat välttää uuden sisällissodan, ja uusissa vaaleissa tasavaltalaisten keskustaryhmien kannatus osoittautuikin huomattavaksi.

Kompromissina presidenttivaltaiseen parlamentaariseen demokratiaan

Keväällä 1919, kun Saksa oli hävinnyt sodan, saksalainen ja suomalainen monarkia haaksirikkoutuneet ja tasavaltalaiset voittaneet eduskuntaenemmistön, suomalaista kansanvaltaa määriteltiin jälleen valtiomuotokeskustelun kautta, tällä kertaa kompromissia etsien. Kansanvallan merkityksen väistämätön kiistanalaisuus säilyi osana suomalaista politiikkaa, mutta poliittinen keskustelu alkoi muuttua asteittain sovittelivammaksi. Luokkapohjaiset argumentit väistyivät kevään aikana, kun pienintä yhteistä nimittäjää etsittiin presidenttivaltaisen tasavallan pohjalta. Kompromissihaluinen, uudelleen määritelty SDP oli siirtynyt läntisten sisarpuolueiden linjoille ja ilmaisi selvästi valmiuttaan yhteistyöhön porvarillisten demokraattien kanssa. Hallitusmuotokeskustelussa äänessä olivat lähinnä maltillisen revisionismin edustajat Matti Paasivuori, Hannes Ryömä, Väinö Tanner ja Väinö Voionmaa, mikä edelleen mahdollisti SDP:lle kaksilla korteilla pelaamisen.

Yhtä lailla tärkeää oli suomenkielisen oikeiston kyky löytää uudelleen luottamus Suomen kansaan – osittain ulkoistamalla punakapina bolševikkien aikaansaannokseksi – ja taipua tasavaltaiseen kompromissiin sillä edellytyksellä, että presidentistä tehtiin monarkin kaltainen toimija ja eduskuntaenemmistölle vaihtoehtoinen kansan tahdon väylä. Vaikka kokoomuksen piirissä säilyi epäilyksiä liiallisen kansanvallan ja parlamentarismien suhteen, presidentti-instituution muovaaminen sen mieleiseksi taivutti suomenkieliset konservatiivit lopulta tasavaltaisen hallitusmuodon taakse. Lopullista valintaa parlamentaarisen demo-

kratian puolesta saatiin kuitenkin odottaa 1930-luvulle saakka, aivan kuten Ruotsissakin.

Sosiaalidemokraatit ja jäsenyys Kansainliitossa

Poliittiset mallit suunnattiin Suomessa nopeasti uudelleen, aiemmin yleisesti ihaillusta Saksasta lännemmäksi. Kansainliittojäsenyyden ajankohtaistuessa keväällä 1920 brittiläiset internationalistiset argumentit otettiin jo positiivisesti vastaan Suomen porvarillisen hallituskoalition piirissä. Myös SDP:n eduskuntaryhmästä puolet oli valmis hyväksymään jäsenyyden läntisiksi demokratioiksi nimitetyssä arvoyhteisössä, johon muut Pohjoismaat olivat jo päättäneet liittyä.⁸⁸

Tässä keskustelussa demokratisoituminen ja kansainvälistyminen kulkivat kiinnostavalla tavalla käsi kädessä, mitä Suomen tapauksessa korosti osaltaan valtiomuotokiistan ja ulkopoliitiikan yhteen kietoutuminen vuosina 1917 ja 1918. Kun hallituskoalitio haki Kansainliiton jäsenyydestä valtiomuotokompromissin ja nuoren tasavallan turvallisuuspoliittisen aseman vakiinnuttamisen keinoa, SDP:lle se näyttäytyi tilaisuutena koettaa edistää ulkopoliittisen vallankäytön parlamentarisoitua, mikä oli ollut kansainvälisen sosiaalidemokraattisen yhteistyön keskeinen tavoite. Vaikka edustus Kansainliitossa jäikin lopulta hallituksen päätettäväksi, puolet eduskuntaryhmästä äänesti hallituksen kanssa jäsenyyden puolesta. Kansainliiton jäsenyydestä tuli näin yksi sisällissodan jälkeisistä poliittisen blokkirajan ylittäneistä poliittisista hankkeista. Lännelle haluttiin yhteisvoimin osoittaa, että Suomesta oli kuin olikin tulossa toimiva parlamentaarinen demokratia. Uudelta kansainväliseltä organisaatiolta toivottiin sekä Suomen kansallisen suvereniteetin turvaamista että vahvistusta heikolle mutta entistä selvemmin *läntiseksi* määritellylle suomalaiselle demokratialle.

SDP jakautui kysymyksessä, vaikkakaan eduskuntaryhmän sisällä ei käyty asiasta pöytäkirjoihin kirjattua keskustelua. *Suomen Sosialidemokraatti* julkaisi eduskuntaryhmän jakautumista

heijastavat puheet ilman kommentteja. Marxilaiset Kansainliitto-jäsenyyden vastustajat jäivät ideologisessa diskurssissaan vähemmistöön, mutta jäsenyyttä vastusti kuitenkin edelleen 38 edustajaa 80:stä. Heistä nimekkäin oli ryhmästä samana päivänä eronnut Jonas Laherma, joka hyökkäsi Kansainliittoa vastaan läntisenä, imperialistisena, kapitalistisena, militaristisena, vastavallankumouksellisena ja työväen ja demokratian etujen vastaisena organisaationa.⁸⁹

J. W. Kedon kautskylaisen vastineen mukaan taas anti-imperialistisia, taantumuksen vastaisia, antimilitaristisia ja protektionismia vastaisia voimia oli kapitalistisissa maissa myös työväenluokan ulkopuolella, ei-sosialistien keskuudessa. Demokratian ansiosta maailmanrauhan kannattajat saivat enemmistön myös niissä maissa, joissa työväenluokka ei ollut tarpeeksi voimakas hallitakseen yksin. Kedon mukaan sosiaalidemokraattien tuli olla valmiita yhteistyöhön porvarillisten demokraattien kanssa yhteisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Kansainliitto-jäsenyyden hän katsoi edistävän parlamentaarista demokratiaa ja Kansainvälisen Työjärjestön kautta revisionistisen työväenliikkeen pyrkimyksiä ja viime kädessä työväenluokan lopullista voittoa.⁹⁰

Puheellaan Keto osallistui siihen suomalaisen sosiaalidemokratian kansanvallan käsitteen ja koko liikkeen luonteen uudelleenmäärittelyyn, joka oli seurannut sisällissotaa. Proletariaatin yksinvallan tavoittelun tilalle oli tullut yhteistyö porvarillisten demokraattien kanssa. Huomionarvoista on, että *Uusi Suomi*, joka oli aiemmin kritisoinut sosiaalidemokraatteja parlamentaarista jarrutuksesta jäsenyyskysymyksessä, piti Kansainliitto-jäsenyyttä yhtenä osoituksena halusta tehdä kansainvälistä yhteistyötä työväestön olojen parantamiseksi.⁹¹ Jäsenyydestä ja kansainvälisestä yhteistyöstä ylipäätään oli tullut yhteinen hanke, jonka kautta osaltaan haettiin sovintoa sisällissodan osapuolten välille. Osapuolten ymmärrykset suomalaisesta kansanvallasta alkoivat myös vähitellen lähetä toisiaan.

Loppupäätelmät

Edellisen analyysin pohjalta voidaan tehdä ainakin seuraavat päätelmät koskien demokratian käsitteen ja sen poliittisten implikaatioiden uudelleenmäärittelyä SDP:n piirissä ja Suomessa laajemminkin:

1. Kansan, kansanvallan ja parlamentarismien käsitteet ovat aina poliittisesti monimerkityksisiä ja kiistanalaisia. Ne olivat sitä erityisesti vuonna 1917 ja erityisesti Suomessa, sekä eri puolueiden välillä että niiden sisällä. Tämä kiistanalaisuus ansaitsee tutkimuksessa enemmän huomiota.

2. Suomesta muodostui vuoden 1917 kuluessa – ja se oli myös vuosina 1918 ja 1919 – risteyspaikka, jonka valtiosäännön muuttuminen oli sidoksissa kansainvälisiin suhteisiin ja ulkomaisiin valtiomuotokeskusteluihin. Vuonna 1917 radikaali venäläinen vallankumousdiskurssi myötävaikuttanut merkittävästi SDP:n julkilausuttujen demokratiakäsitysten radikalisoitumiseen, kun taas vuodesta 1918 alkaen läntisestä, sisarpuolueiden malleihin nojaavasta revisionismista alkoi tulla valtavirtaa. Samaan aikaan oikeiston yhteydet kustavilaiseen valtiomuotoperinteeseen ja saksalaiseen monarkismiin olivat ilmeisiä, samoin keväästä 1919 alkanut uudelleensuuntautuminen länteen.

3. Poliittisten kulttuurien väliset vertailut, niiden välisten siirtymien tarkastelu, suoranaiset ylijärjetykset vaikuttamisyritykset ja valikoivat kansainväliset yhteydet ovat olennainen osa poliittisen keskustelun prosessien ymmärtämistä. Poliittisen historian tutkimuksessa tarvitaan vahvempaa vertailevaa ja transnationaalia näkökulmaa⁹² – silläkin uhalla, että se dekonstruoi itseriittoisia ja itsestään selviä kansallisia narratiiveja, erityisyyden myyttejä ja historiapolitiittisia, kansallista sovintoa rakentavia tulkintamalleja. Ruotsilla ja Suomella oli paljon rakenteellisesti yhteistä, mutta erilaiset poliittiset prosessit johtivat niissä erilaisiin lopputuloksiin. Toisaalta Suomessa maltillisen oikeiston ja maltillisen vasemmiston kompromissi onnistui maailmansotien välillä, toisin kuin Saksassa.

4. Poliittisen historian metodologiankin suhteen olisi syytä pohtia laajemmin sitä, mikä on keskustelun rooli politiikassa ja miten tapa keskustella politiikasta vaikuttaa keskustelijoiden ja yleisön tapoihin ajatella ja toimia poliittisesti – seikka, joista tämän päivän tapahtumat Britanniassa, Yhdysvalloissa ja Ranskassa tarjoavat hyviä esimerkkejä. Etenkin vuoden 1917 aikana havaittavissa oleva polarisoitumisprosessi, johon liittyy kansanvallan käsitteen monopolisointi, parlamentarismien legitimitietin haastaminen, viholliskuvien rakentaminen ja lopulta siirtyminen väkivaltadiskurssien käyttöön, puhuu sen puolesta, että diskurssien ja muun toiminnan vuorovaikutuksen tutkimus ansaitsee myös menneisyyden osalta enemmän huomiota.⁹³ Toisaalta väkivaltakokemukset johtivat sodan jälkeen myös vähemmän kärjistettyyn ja kompromissihaluisempaan poliittiseen keskusteluun.

5. Jotakin sisällissodasta Suomessa mitä ilmeisimmin opittiin: sodan osapuolet päätyivät sen seurauksena pohtimaan kansanvallan käsitettä uusista näkökulmista. Kompromissien kautta palattiin demokratian ja parlamentarismien tielle ja koetettiin välttää kansanvallan kriisin toistuminen. Tästä erinomainen esimerkki on eduskuntapuolueiden yhteinen, sisällissodan puhkeamisen 100-vuotispäivän alla 26.1.2018 annettu julkilausuma, jossa todetaan, että keskustelu, erilaisten mielipiteiden kuunteleminen ja poliittisen väkivallan tuomitseminen ovat suomalaisen demokratian ytimessä.⁹⁴

6. Ehkä uuden kriisin välttämisestä tulikin suomalaisen poliittisen järjestelmän kestävyuden keskeinen elementti, mikä selittää poliittisten ryhmien halun välttää eduskuntakeskustelun ja julkisen keskustelun kärjistymistä ja sadan vuoden takaisten vastakainasettelujen uusintamista. Ehkä Suomesta tulikin paradoksaalisesti ”the least fragile country” juuri sisällissotansa ansiosta.

Viitteet

- 1 Engelstein 2018, xix, xxi-xxii, xxv, 144, 172, 175, 183, 208, 626. Demokratian ja työväen vallan samaistamisesta ja porvariston leimaamisesta demokratian vastustajaksi Venäjällä ja Suomessa ks. myös Suodenjoki & Turunen 2017, 24–25.
- 2 Suodenjoki & Turunen 2017, 10, 25.
- 3 Alapuro 2017, 255, on myös kaivannut lisää sotaan johtaneiden syiden, ei syyllisten, pohdintaa.
- 4 Ihalainen 2017a. Aiemmin olen käsitellyt samaa tematiikkaa suomenkielisessä artikkelissa Ihalainen 2017b ja ruotsinkielisessä artikkelissa Ihalainen 2018.
- 5 Tepora & Roselius 2018, 11; vrt. Ihalainen 2019, 95.
- 6 Tepora & Roselius 2018, 12.
- 7 Tepora & Roselius 2018, 17–18, Risto Alapuron kirjaa referoiden.
- 8 Alapuro 2017, 255.
- 9 Haapala 2018, 45; Siltala 2018, 52.
- 10 Siltala 2018, 80.
- 11 Lehtinen & Volanen 2018, 7.
- 12 *Työmies* 11.4.1917, 4.
- 13 Tästä enemmän Ihalainen 2018b.
- 14 Ks. kritiikki sosialidemokraattien sisäisten linjaerojen merkityksestä, Suodenjoki & Turunen 2017, 10, viittamalla työväenlehdistön moniäänisyyteen (Matikainen 2018). Eikö toisaalta parempi kokonaiskuva kehityksestä saada huomioimalla kaikkien puolueiden eduskuntapuheet ja pää-äänenkantajien virallisiksi ymmärretyt kannanotot pelkän työväenlehdistön sijaan?
- 15 Soikkanen 1975; Kujala 1989; Heikkilä 1993.
- 16 Anthony Uptonin tulkinta, jota myös Engelstein 2018, 290, Suomen sisällissodan osalta referoi.
- 17 Lehtinen & Volanen 2018, 39–40, 42, 44, 140.
- 18 Soikkanen 1975.
- 19 Dubrovskaia 2015, 249, 256, 258, 261–265.
- 20 Polvinen 1987 (1967), erityisesti s. 41–49, 62–66, 69–74, 102–108, 116–124, 130–131, lainaus s. 43.
- 21 Soikkanen 1975, 214, 232.
- 22 Ketola 2017, 244, 246.
- 23 Lehtinen & Volanen 2018, 72, 82, 92, 107, 128.
- 24 *Työmies*, 12.4.1917, 4.

- 25 *Työmies*, 11.4.1917, 4–5; Kollontain vakuuttavuudesta kesäkuussa 1917 ks. Lehtinen & Volanen 2018, 64.
- 26 Kansanvallasta katso myös Hyvärinen 2003 ja Kurunmäki 2008.
- 27 Pekonen 2014.
- 28 *Työmies*, 18.3.1917, 4; *Työmies*, 22.3.1917, 3.
- 29 *Työmies*, 26.3.1917, 2; 27.3.1917, 4; 28.3.1917, 3–4.
- 30 *Työmies*, 5.4.1917, 3.
- 31 Vrt. Suomenjoki & Turunen 2017, 21, joiden mukaan hallitusvaltaa asetettiin haastamaan bolševikkien mallin mukaisella vallankumousneuvostolla vasta marraskuussa 1917.
- 32 *Työmies*, ”Tappelu alkaa”, 27.3.1917, 4.
- 33 Matikainen 2018.
- 34 *Maakansa*, 27.3.1917.
- 35 *Uusi Suometar*, 23.3.1917, 3; 24.3.1917, 3; 27.3.1917, 6; 1.4.1917, 7–8.
- 36 *Hufvudstadsbladet*, 23.3.1917, 4; 25.3.1917, 6; 1.4.1917, 6.
- 37 *Työmies*, 22.3.1917, 3.; ks. myös Lackman 2017, 48.
- 38 *Uusi Suometar*, 27.3.1917, 6.
- 39 *Maakansa*, 27.3.1917.
- 40 *Maakansa*, 5.4.1917; *Uusi Suometar*, 11.4.1917, 3.
- 41 *Aftonbladet*, 18.4.1917.
- 42 Tästä myös Tepora 2018, 155.
- 43 Haapala 2018, 46.
- 44 Ks. Leonhard 2018, 258–259, 269, 285, SPD:n politiikasta.
- 45 Matti Turkia & Yrjö Mäkelin, 2, 21, 19.–24.3.1917, Pöytäkirjat, Puolueneuvosto (tästä lähtien PN) 1917b, Työväen Arkisto (tästä lähtien TA); Yrjö Mäkelin, pykälä 14, 4.4.1917, CA3 SDP:n eduskuntaryhmä (tästä lähtien SDP EK) 1917, TA.
- 46 Lackman 2017, 36, 38, 40.
- 47 *Työmies*, 18.5.1917, 2.
- 48 SDP EK, 15.7.1917, TA.
- 49 Oskari Tokoi, Valtiopäiväasiakirjat (tästä lähtien VP), 12.6.1917, 508; 17.7.1917, 1033.
- 50 Täysistunnon pöytäkirjan konsepti, 2.7.1917, Pöytäkirjat ja muut asiakirjat, 1917 I, mikrofilmi 10, Suuri valiokunta, Eduskunnan arkisto.
- 51 *Työmies*, 12.6.1917, 4.
- 52 Myös Lackman 2017, 53–54 marraskuun ylimääräisestä puoluekokouksesta.

- 53 SDP EK, 15.7.1917, TA.
- 54 Antti Tulenheimo, VP, 17.7.1917, 1005–1007.
- 55 *Työmies*, 31.8.1917, 2.
- 56 *Työmies*, 24.9.1917, 2; 25.9.1917, 4; 26.9.1917, 3; 27.9.1917, 2.
- 57 *Työmies*, 1.10.1917, 5.
- 58 Lackman 2017, 51, Siltalan 2009 pohjalta.
- 59 PN 1917d, 28.10.1917, 3–6, TA.
- 60 Jaakko Mäki, VP, 8.11.1917, 12, 15.
- 61 SDP EK, 9.11.1917, pykälä 4; 14.11.1917, toinen kokous, liite 8; 15.11.1917, pykälä 4; 23.11.1917, pykälä 9, TA.
- 62 SDP EK, 20.11.1917, toinen kokous, pykälä 3, TA; Jussi Vuoristo, VP, 26.11.1917, 219; *Työmies*, 29.11.1917, 3.
- 63 Tämän kansanvaltakäsityksen ongelmallisuudesta myös Haapala 2018, 50, ja Siltala 2018, 59–60.
- 64 Yrjö Sirola, VP, 26.11.1917, 223; Santeri Mäkelä, 232–234; Yrjö Sirola, 7.12.1917, 412, 416; Otto Wille Kuusinen, 5.12.1917, 348, 350–351, 355.
- 65 Siltala 2018, 71.
- 66 Risto Alapuron luonnehdinta teoksestaan *State and Revolution in Finland* (1988), Alapuro 2017, 253; Kekkonen 2016. Pertti Haapalan laaja tuotanto tarjoaa vahvat kontekstit myös diskurssien historian tutkimukselle.
- 67 Alapuro 2017, 260, tiivistää nämä selitysmallit hyvin. Uusimpina esimerkkinä on Lackman 2017, 51, joka perustelee yleislakkoa sillä, ettei ”vastapuoli ... ollut halunnut tehdä juuri mitään kansan tukalan tilanteen helpottamiseksi”. Tässä tutkija hyväksyy yksipuolisesti yhden aikalaisosapuolen selitysmallin toiminnan oikeutuksesta. Toisaalla hän kyllä suhtautuu kriittisesti vallankumoukselliseen toimintaan. Lackman 2017, 63.
- 68 Alapuro 2017, 263.
- 69 Tästä laajemmin Ihalainen 2019.
- 70 *Manchester Guardian*, 26.7.1918, 5.
- 71 Hugo Haase, Verhandlungen des Deutschen Reichstags. Reichstagsprotokolle. Stenographische Berichte, 22.10.1918, 6189.
- 72 *Uusi Suometar*, 8.8.1918, 6; 9.10.1918, 5–6.
- 73 Green 1999.
- 74 Kuusinen 1918, 40–41.
- 75 Saarela 2018, 283.
- 76 Soikkanen 1975, 309–312.
- 77 *Suomen Sosialidemokraatti*, 1.10.1918, 1; 21.10.1918, 2–3.
- 78 Matti Paasivuori, VP, 4.10.1918, 28; 8.10.1918, 72; 9.10.1918, 99.

- 79 *Suomen Sosialidemokraatti*, 16.9.1918, 2; Ryömä 1918, 37. Samansuuntaisen tulkinnan esittää myös Siltala 2018, 61.
- 80 *Suomen Sosialidemokraatti*, 20.9.1918, 2–3; 21.10.1918, 2.
- 81 *Suomen Sosialidemokraatti*, 21.9.1918, 2.
- 82 *Suomen Sosialidemokraatti*, 23.9.1918, 4; 25.9.1918, 3; 7.10.1918, 1; 8.10.1918, 1; 16.10.1918, 2; 17.12.1918, 2.
- 83 *Suomen Sosialidemokraatti*, 6.11.1918, 2; 7.11.1918, 2.
- 84 Soikkanen 1975, 322.
- 85 *Suomen Sosialidemokraatti*, 1.10.1918, 1; 17.10.1918, 1; 21.10.1918, 2–3; 5.12.1918, 2; 29.12.1918, 3–4.
- 86 Soikkanen 1975, 319.
- 87 Roselius 2018, 261; Soikkanen 1975, 330.
- 88 Ihalainen 2018c.
- 89 Jonas Laherma, VP, 28.5.1920, 661, 633–634.
- 90 J. W. Keto, VP, 28.5.1920, 645–653.
- 91 *Uusi Suomi*, 8.5.1920, 4.
- 92 Sinänsä erittäin kiinnostavasta ja uusia näkökulmia avaavasta kokoomate-oksesta Tepora & Roselius 2018 nämä jäävät käytännössä uupumaan.
- 93 Tästä laajemmin katso Ihalainen & Saarinen 2019.
- 94 Eduskuntapuolueiden puheenjohtajien yhteinen puheenvuoro Suomen sisällissodan muistohetkessä 26.1.2018, <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Sisallissodan-muistohetki-eduskunnassa.aspx>.

Lähteet

Arkistolähteet

Eduskunnan arkisto (EK), Helsinki

Suuri valiokunta

Pöytäkirjat ja muut asiakirjat, 1917 I, mikrofilmi 10, täysistunnon pöytäkirjan konsepti, 2.7.1917.

Työväen Arkisto (TA), Helsinki

Suomen Sosialidemokraattisen puolueen arkisto

Puolueneuvosto 1917b, Pöytäkirjat

Sosialidemokraattinen Eduskuntaryhmä

CA3 SDP:n eduskuntaryhmä 1917

Painetut lähteet

Kuusinen, Otto Wille (1918): *Suomen vallankumouksesta. Itsekritiikkiä*. Suomen kommunistisen puolueen keskuskomitea, Petrograd.

Ryömä, Hannes (1918/1980): *Vallankumousvuoden tapahtumista*. Alea-kirja, Helsinki.

Valtiopäiväasiakirjat (VP). 1908–1975. Eduskunta, Helsinki.

Verhandlungen des Deutschen Reichstags. Reichstagsprotokolle. Stenographische Berichte. [www.Verhandlungen des Deutschen Reichstags.de/index.html](http://www.Verhandlungen_des_Deutschen_Reichstags.de/index.html).

Sanomalehdet

Aftonbladet.

Hufvudstadsbladet.

Maakansa.

Manchester Guardian.

Suomen Sosialidemokraatti.

Työmies.

Uusi Suometar/Uusi Suomi.

Internet-lähteet

Eduskuntapuolueiden puheenjohtajien yhteinen puheenvuoro Suomen sisällissodan muistohetkessä, 26.1.2018, <https://www.eduskunta.fi/FI/tiedotteet/Sivut/Sisallissodan-muistohetki-eduskunnassa.aspx>.

Kirjallisuus

- Alapuro, Risto (2017): Millainen oli Suomen vallankumous 1918? Teoksessa Sami Suodenjoki & Risto Turunen (toim.), *Työväki kumouksessa*. Väki Voimakas 30. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 253–270.
- Dubrovskaia, Elena (2015): The Russian Military in Finland and the Russian Revolution. Teoksessa Sarah Badcock, Liudmila G. Novikova & Aaron B. Retish (toim.), *Russia's Home Front in War and Revolution, 1914–22. Book 1: Russia's Revolution in Regional Perspective*. Slavica, Bloomington, Indiana, 247–266.
- Engelstein, Laura (2018): *Russia in Flames. War, Revolution, Civil War 1914–1921*. Oxford University Press, Oxford.
- Green, D. M. (1999): Liberal Moments and Democracy's Durability: Comparing Global Outbreaks of Democracy – 1918, 1945, 1989. *Studies in Comparative International Development* 34 (1), 83–120.
- Haapala, Pertti (2018): Kaaoksen monet juuret. Teoksessa Tuomas Tepora & Aapo Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Gaudeamus, Helsinki, 27–51.
- Heikkilä, Jouko (1993): *Kansallista luokkapoliittikkaa. Sosiaalidemokraatit ja Suomen autonomian puolustus 1905–1917*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, Helsinki.
- Hyvärinen, Matti (2003): Valta. Teoksessa Matti Hyvärinen et al. (toim.), *Käsitteet liikkeessä: Suomen poliittisen kulttuurin käsitehistoria*. Vastapaino, Tampere, 63–116.
- Ihalainen, Pasi (2017a): *The Springs of Democracy: National and Transnational Debates on Constitutional Reform in the British, German, Swedish and Finnish Parliaments, 1917–1919*. Finnish Literature Society: Helsinki.
- Ihalainen, Pasi (2017b): Suomalaisen kansanvallan ja parlamentarismien legitimititeettikriisi 1917–19 kansainvälisessä kontekstissa. *Tieteessä tapahtuu* 35 (1), 3–9.
- Ihalainen, Pasi (2018a): Konflikter och kompromisser på Finlands väg till parlamentarisk demokrati för hundra år sedan. *Historiska och litteraturhistoriska studier* 93, 111–121.

- Ihalainen, Pasi (2018b): Transnational Constructors of Parliamentary Democracy in Swedish and Finnish Constitutional Controversies, 1917–19. *Scandinavian Journal of History* 43 (5), 213–235.
- Ihalainen, Pasi (2018c): Internationalization and Democratization Interconnected: The Swedish and Finnish Parliaments Debating Membership in the League of Nations. *Parliaments, Estates and Representation* 38 (3), 11–31.
- Ihalainen, Pasi (2019): The Fragility of Finnish Parliamentary Democracy at the Moment when Prussianism Fell. *Journal of Modern European History* 16 (4)
- Ihalainen, Pasi, & Taina Saarinen: Integrating a nexus: The History of Political Discourse and Language Policy Research. *Rethinking History* 23 (3). (Tulossa).
- Kekkonen, Jukka (2016): *Kun aseet puhuvat. Poliittinen väkivalta Espanjan ja Suomen sisällissodissa*. Art House, Helsinki.
- Ketola, Eino (2017): Sosiaalidemokraattien ohjelma Suomen itsenäisyyden toteuttamiseksi keväällä ja kesällä 1917. Teoksessa Sami Suodenjoki & Risto Turunen (toim.), *Työväki kumouksessa*. Väki Voimakas 30. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura, Helsinki, 235–252.
- Kujala, Antti (1989): *Vallankumous ja kansallinen itsemääräämisoikeus. Venäjän sosialistiset puolueet ja suomalainen radikalismi vuosisadan alussa*. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki.
- Kurunmäki, Jussi (2008): Different Styles of Parliamentary Democratisation in Finland and Sweden: An Analysis of Two Debates over Parliamentary Reform in 1906. Teoksessa Suvi Soinin & Tapani Turkku (toim.), *The Parliamentary Style of Politics*. Valtiotieteellinen yhdistys, Helsinki, 106–128.
- Lackman, Matti (2017): *Kullervo Manner. Kumouksellisen muotokuva*. Amanita, Somero.
- Lehtinen, Lasse & Risto Volanen (2018): *1918. Kuinka vallankumous levisi Suomeen*. Otava, Helsinki.
- Leonhard, Jörn (2018): *Der überforderte Frieden. Versailles und die Welt 1918–1923*. C. H. Beck, München.
- Matikainen, Juha (2018): *Parlamentarismien kannattajasta vallankumouksen äänitorveksi. Suomen Sosialidemokraattisen Puolueen lehdistö 1917–1918*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Pekonen, Onni (2014): *Debating “the ABCs of Parliamentary Life”: The Learning of Parliamentary Rules and Practices in the late Nineteenth-Century Finnish Diet and the early Eduskunta*. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.
- Polvinen, Tuomo (1987): *Venäjän vallankumous ja Suomi 1917–1920*, Porvoo 1987.
- Roselius, Alpo (2018): Valkoinen rintama: vapaussodan muiston vaalijat. Teoksessa Tuomas Tepora & Aapo Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Gaudeamus, Helsinki, 257–280.

- Saarela, Tauno (2018): Muistella vai ei: työväenliike ja sisällissodan muisto sotien välisenä aikana. Teoksessa Tuomas Tepora & Aapo Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Gaudeamus, Helsinki, 281–303.
- Siltala, Juha (2009): *Sisällissodan psykohistoria*. Otava, Helsinki.
- Siltala, Juha (2018): Ratkaisuna sota, jota kukaan ei tahtonut. Teoksessa Tuomas Tepora & Aapo Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Gaudeamus, Helsinki, 52–81.
- Soikkanen, Hannu (1975): *Kohti kansan valtaa. Suomen Sosialidemokraattinen Puolue 75 vuotta, 1, 1899–1935*. Suomen sosialidemokraattinen puolue, Vaasa.
- Suodenjoki, Sami & Risto Turunen (2017): Johdanto: Työväki, valta ja vapaus vuonna 1917. Teoksessa Sami Suodenjoki & Risto Turunen (toim.), *Työväki kumouksessa. Väki Voimakas 30. Työväen historian ja perinteen tutkimuksen seura*, Helsinki, 7–36.
- Tepora, Tuomas (2018): Mystifioitu sota: uusiutumisen ja uhrin kokemus. Teoksessa Tuomas Tepora & Aapo Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Gaudeamus, Helsinki, 145–179.
- Tepora, Tuomas & Aapo Roselius (2018): Johdanto: Sisällissota ja historiantutkimus. Teoksessa Tuomas Tepora & Aapo Roselius (toim.), *Rikki revitty maa. Suomen sisällissodan kokemukset ja perintö*. Gaudeamus, Helsinki, 9–23.
- Upton, Anthony F. (1980): *Vallankumous Suomessa 1917–1918, 1*. Kääntänyt Antero Manninen. Kirjayhtymä, Helsinki.